

ATLAS TURYSTYCZNY

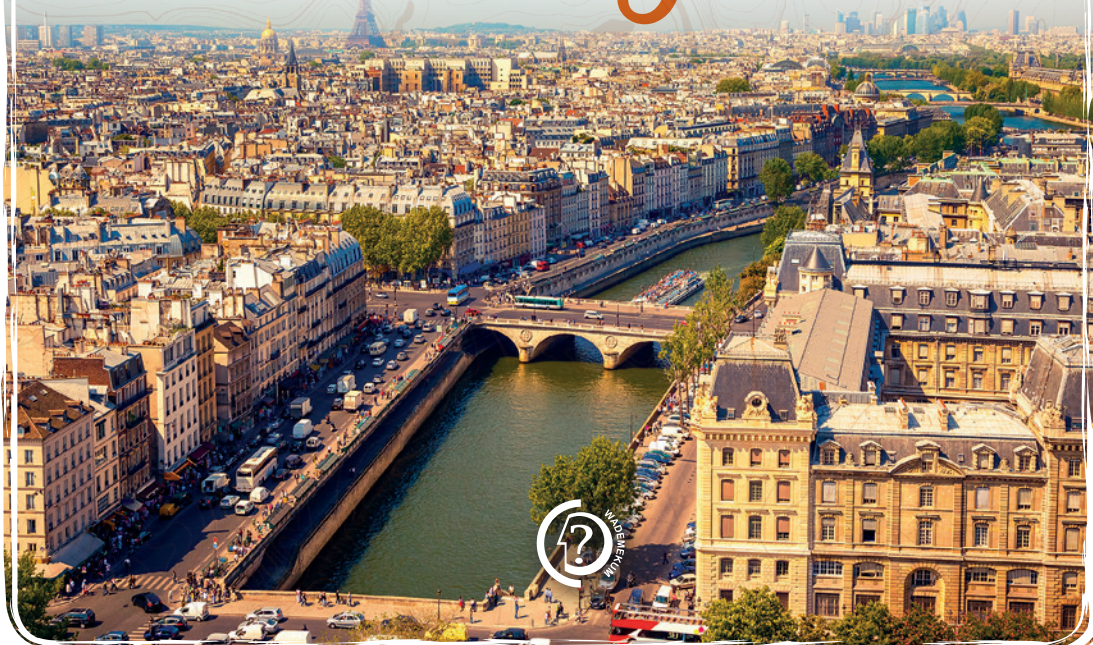
Paris

ATLAS TURYSTYCZNY

Paris

TEKST: EWA KRZĄTAŁA-JAWORSKA

REDAKCJA: DOMINIKA STOPKA

KOREKTA: IZABELA JESIOŁOWSKA

PROJEKT MAKIETY: MARIUSZ DYDUCH

PROJEKT OKŁADKI: AMADEUSZ TARGOŃSKI

OPRACOWANIE GRAFICZNE OKŁADKI: JACEK BRONOWSKI

SKŁAD, FOTOEDYCJA I OPRACOWANIE GRAFICZNE: LUBA RISTUJCZINA STUDIO LITERA –
WWW.STUDIOLITERA.PL

MAPY: GEOSERVICES | PATRYK GRABSKI

ZDJĘCIA NA OKŁADCE: FRONT OD GÓRY: SHUTTERSTOCK.COM: © Catarina Belova, ©

S.Borisov. Grzbiet od góry: © Catarina Belova, © Luciano Mortula - LGM. TYŁ OD GÓRY:

© Marzena, Michał i Jacek Bronowscy / foto-baza.pl, © TTstudio | Shutterstock.com

Wydanie I © Copyright for text, cover and layout SBM sp. z o.o.
Warszawa 2019

Wydawnictwo SBM Sp. z o.o.
ul. Sułkowskiego 2/2
01-602 Warszawa

WWW.WYDAWNICTWO-SBM.PL

ISBN 978-83-8059-877-5

SPIS TREŚCI

KALEJDOSKOP..... 6

Witajcie w Paryżu (8) • Historia (10) • Geografia (16) • Kultura i sztuka (17) • Słynne postaci (19)
• Kuchnia (22) • Rozmaitości (25)

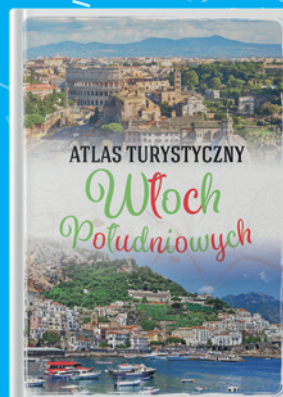
TRASY..... 26

Paryż dwóch wysp, czyli kolebka miasta (28) • Dzielnica Łacińska nie tylko śladami Rzymian (32) • Paryż artystów (35) • Złoty wiek Paryża (40) • Le Marais – wschodząca gwiazda Paryża (44) • Wieża Eiffla... i nie tylko (48) • Paryż z królewskim rozmachem – od Luwru do La Défense (51)

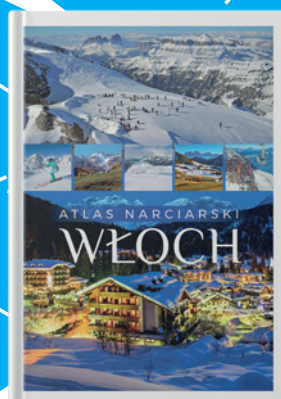
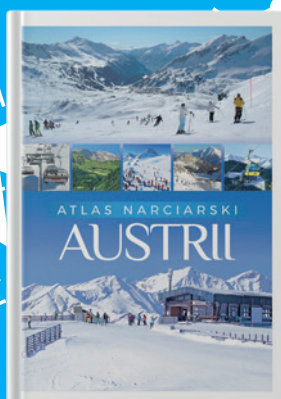
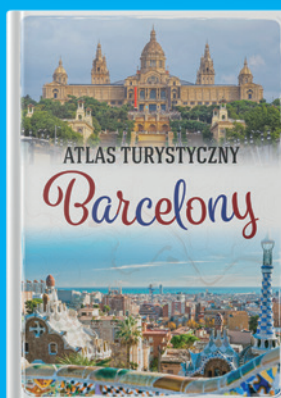
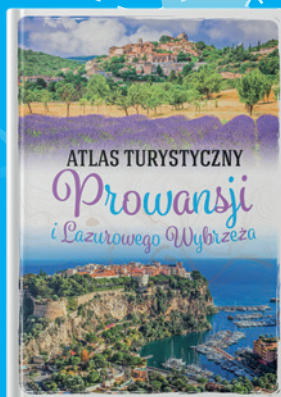
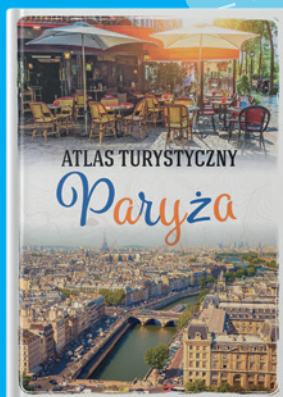
ATLAS OD A DO Z 58

Aquarium de Paris (60) • Arena Lutecji (61) • Arts Décoratifs (62) • Atelier des Lumières (63) • Bastyli (64) • Bateau-Lavoir (65) • Bazylika Sacré-Coeur (66) • Bercy Village (68) • Bourse (69) • Buttes Chaumont (70) • Café de Flore (71) • Paryż filmowy (72) • Centrum Pompidou (74) • Fontanna Strawińskiego (78) • Clos Montmartre (79) • Cmentarz Père-Lachaise (80) • Comédie-Française (82) • Crazy Horse (84) • Domy z muru pruskiego (85) • Dozorownia (86) • Filharmonia Paryska (88) • Folies Bergère (90) • Fragonard – Muzeum Perfum (91) • Elegancja i szyk (92) • Fundacja Louis Vuitton (94) • Hôtel Lambert (95) • Instytut Świata Arabskiego (96) • Jardin d'Acclimatation (97) • Jardin des Plantes (98) • Kanał św. Marcina (99) • Kaplica Cudownego Medalika (100) • Katakumby (101) • Katedra Notre Dame (102) • Katedra Rosyjska (106) • Kościół La Madeleine (107) • Kościół św. Seweryna (108) • Kościół św. Juliana Biednego (109) • Kościół św. Pawła i św. Ludwika (110) • Kościół św. Piotra na Montmartrze (111) • Kościół św. Szczepana ze Wzgórza (112) • La Défense (113) • Lido (114) • Lodziarnia Berthillon (115) • Luwr (116) • Łuk Triumfalny (124) • Meczet (126) • Most Aleksandra III (127) • Paryskie wiatraki (128) • Moulin Rouge (130) • Musée de Arts Forains (132) • Muzeum Cluny (133) • Muzeum Curie (134) • Muzeum Czekolady (135) • Muzeum Orsay (136) • Muzeum figur woskowych Grévin (142) • Muzeum Picassa (143) • Nad Sekwaną (144) • Muzeum Wina (146) • Muzeum Rodina (148) • Muzeum Yves'a Saint Laurenta (149) • Ogrody Tuileries (150) • Ogród Luksemburski (152) • Opéra Garnier (156) • Palais Galliera (158) • Palais-Royal (159) • Pałac Inwalidów (160) • Panteon (161) • Paryż Édith Piaf (162) • Park Bagatela (164) • Pchli targ de Saint-Ouen (165) • Palais: Le Grand & Le Petit (166) • Plac Pigalle (167) • Plac Vendôme (168) • Plac Wogezów (170) • Rok w Paryżu (172) • Plac Trocadéro (174) • Plac Zgody (175) • Place du Tertre (176) • Parc des Princes (177) • Pola Elizejskie (178) • Pole Marsowe (180) • Rue du Chat-qui-Pêche (181) • Sorbona (182) • Zasmakować Paryża (183) • Święta Kaplica (184) • Targ kwiatów (185) • Wersal (186) • Wieża Eiffla (190) • Zoo (191)

MIŁOŚNIKOM PODRÓŻY

WYDAWNICTWO SBM POLECA

An aerial night view of Paris, France, showing a dense urban landscape with numerous buildings and streets. The city is illuminated by warm lights, and long, vibrant red and orange light trails from traffic are visible on the major roads, creating a dynamic sense of movement. The sky is a deep blue with some light clouds.

K A L E J D O S K O P

WITAJCIE W PARYŻU

Jak powiedziała ikona stylu Audrey Hepburn w filmie *Sabrina*: „Paris is always a good idea” – „Paryż to zawsze dobry pomysł”. Sprawdźcie, skąd takie przekonanie u brytyjskiej utalentowanej aktorki.

Audrey Hepburn nie była w swoim przekonaniu odosobniona. Do Paryża co roku przyjeżdża ponad 30 mln turystów (w 2017 r. odnotowano, że 33,8 mln wynajęło tu miejsca hotelowe, a przecież nie każdy turysta zatrzymuje się w hotelu). Co ich tu sprowadza? Dla wielu jest to miasto miłości, więc wybierają stolicę Francji na miejsce oświadczyń, podróży poślubnej lub wyjazdu z okazji kolejnej rocznicy ślubu. Sprzyjają temu paryski spleen, elegancja kamienic i migocząca wieża Eiffla. To także raj dla smakoszy z prawie 70 restauracjami z co najmniej jedną gwiazdką Michelin (dla porównania: w Polsce znajdziemy dwie takie restauracje). Amatorów sztuki do przyjazdu przekona z pewnością fakt, że właśnie w Paryżu znajdują się najważniejsze dzieła wybitnych twórców: od *Wenus z Milo* anonimowego autora przez *Mona Lisę* Leonarda da Vinci po instalacje Niki de Saint Phalle. W paryskich najświetniejszych muzeach można zobaczyć dzieła znane z podręczników historii sztuki. Paryż jest też niekwestionowaną stolicą mody. I nie chodzi tu o paryżanki, które zobaczymy na ulicach, bo te stawiają na naturalność, a o fakt, że to miasto przyciągało i przyciąga najważniejszych

◀▲ Zegar
zdobiący
wnętrze Musée
d'Orsay

▲ Paryż na
mapie Francji

▼ Nabrzeża
Sekwany

▲ Restauracja
na Montmartrze

► Pokaz
Fashion Week

projektantów. Tu zrodziła się koncepcja mody *haute couture* (tworzenie ubrań na zamówienie), wreszcie paryski Fashion Week jest jednym z najbardziej opiniotwórczych wydarzeń modowych. To tutaj zanurzyć się w kawiarnianej atmosferze i spróbować najlepszych wypieków. Po odwiedzeniu Paryża croissanty już nigdy nie będą smakować tak samo. Zapraszamy w podróż!

HISTORIA

Aby zrozumieć Paryż, trzeba koniecznie poznać jego historię. Miasto jest nią na wskroś przesiąknięte i po fragmencie ujawnia co ciekawsze wydarzenia.

Historia Paryża sięga III w. p.n.e., kiedy celtyckie plemię Paryzjan założyło osadę na wyspie Île de la Cité. W 52 r. p.n.e. wojska Juliusza Cezara dokonały jej podboju, nową siedzibę nazywając Lutecją. Centrum administracyjne Rzymianie ulokowali na wyspie, jednak zabudowania mieszkalne powstawały również na lewym brzegu Sekwany. Spacerując po Dzielnicy Łacińskiej, można zauważyć skromne ślady obecności Rzymian – są to ruiny term Cluny, a także rue Saint Jacques (ul. św. Jakuba) pełniąca niegdyś funkcję rzymskiego *cardo*, czyli głównej drogi wyznaczającej plan dawnej osady. W pobliżu Panteonu kryje się także Arena Lutecji, pozostałości amfiteatru rzymskiego.

Rzymianie pozostali na terenach dzisiejszego Paryża do III w. n.e., później przywędrowały ludy germańskie, które w V w. zostały pokonane przez pierwszego chrześcijańskiego króla – Kłodwiga, władcę Franków. To właśnie z powodu barbarzyńców ze wschodu tak mało pozostało w Paryżu po budynkach wzniesionych przez starożytnych Rzymian. Kamienie z tych budowli posłużyły do budowy murów obronnych miasta, które trzeba było wznieść bardzo szybko na wypadek ataków plemion germańskich. Późniejsi monarchowie francuscy uzasadniali swoje pretensje do tronu, odwołując się do innego władcy, Hugona Kapeta, który w X w. założył dynastię Kapetyngów.

▲▲ Złoty stater z Paryża, ok. 100–50 p.n.e.

▲ Luwr na miniaturze Października, Bardzo bogate godzinki księcia de Berry braci Limbourg, ok. 1410

▲ Hôtel de Ville w 1583 roku na sztychu Theodora Hoffbauera, 1885

► Herb Paryża

Kolejni królowie musieli walczyć o władzę nad miastem z kupcami kontrolującymi przewóz towarów Sekwaną. Znaczenie kupców władcy docenili dopiero w 1356 r., kiedy to miastu została przyznana autonomia, a Étienne Marcel, bogaty handlarz materiałami, został pierwszym merem, czyli burmistrzem miasta. Karol V Mądry zdecydował także o przeniesieniu dworu z pałacu królewskiego na wyspie (dzisiejszy Palais de Justice) do Luwru. Luwr był wówczas średniowieczną fortecą wzniesioną przez Filipa Augusta (1180–1223).

O dawnej świetności miasta świadczy dziś ratusz Paryża – Hôtel de Ville wznosi się na prawym brzegu rzeki, na placu, na którym dawniej przyjmowano towary przyplływające Sekwaną. Ten największy w Europie ratusz ciągle jest siedzibą władz miejskich. Organizowane są tu także wystawy czasowe na tematy bliskie miastu, a w przypadku odwiedzin delegacji dyplomatycznej z innego kraju budynek zdobią flagi gości.

W średniowieczu znacznie szybciej rozwijał się Paryż lewobrzeżny, gdzie wokół coraz liczniejszych kościołów i klasztorów powstawały również uniwersytety. Do dziś lewy brzeg Sekwany uważa się za „myślącą część miasta”, w opozycji do prawego brzegu, który „pracuje” w ciągłym ferworze – to tam znajdują się dawna giełda oraz wielkie domy towarowe.

Pomimo że od XIV w. siedzibą królów francuskich był Luwr, dopiero w XVI w. ze średniowiecznej fortecy został on przekształcony w rezydencję królewską z prawdziwego zdarzenia. Stało się to za sprawą króla Franciszka I, który, zafascynowany życiem dworskim renesansowych Włoch, rozkazał wybudować renesansowy Cour carrée (kwadratowy dziedziniec) z pięknym Pavillon de l'Horloge (pawilonem Zegarowym).

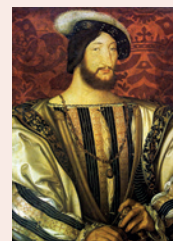

▲ Pałac królewski na Île de la Cité i Sainte-Chapelle na miniaturze Czerwca, Bardzo bogate godzinki księcia de Berry braci Limbourg, ok. 1410

◀ Île de la Cité

◀ Mapa Paryża François de Belleforest z 1550 roku zamieszczona w La Cosmographie universelle de tout le monde

▲ Portret Franciszka I pędzla Jeana Cloueta, ok. 1527–1530

▲ Portret Henryka IV, 1622

◀ Antoine Coysevox, posąg Ludwika XIV, XVII w.

Dopiero na przełomie XVI i XVII w. za sprawą polityki urbanistycznej Henryka IV rozwinął się Paryż prawnobrzeżny. Znajdujący się właśnie tam place des Vosges (plac Wogezów) to obok położonych na wyspie de la Cité place Dauphine czy Pont Neuf wizytówka tego króla.

Pont Neuf, czyli Nowy Most, to z kolei wbrew pozorom najstarszy most miasta. Henryk IV przeszedł do historii jako autor słów: „Paryż wart jest mszy”. Król wypowiedział je, kiedy zgodził się zmienić wyznanie z protestanckiego na katolickie, aby utrzymać koronę Francji.

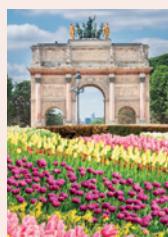
Dzieło urbanistyczne Henryka IV kontynuował Ludwik XIV, który wyburzył dotychczasowe mury miasta i w ich miejscu wytyczył Grands Boulevards (Wielkie Bulwary). Jemu także Paryż zawdzięcza klasycystyczną fasadę Luwru – budynku, który Król Słońce znacznie rozbudował, mimo że w tamtym czasie dwór królewski został przeniesiony do Wersalu.

Trwająca dziesięć lat Wielka Rewolucja Francuska (1789–1799) położyła kres starymu porządkowi przywilejów i monarchii absolutnej. Odcisnęła również swoje piętno na mieście. To wówczas zburzono Bastylię, desakralizowano kościoły, czego efektem było m.in. powstanie Panteonu. Zapelniono też więzienia Conciergerie (Dozorcowni), z której przewożono więźniów prosto na gilotynę na dzisiejszym place de la Concorde (placu Zgody).

► Szturm Bastylli pędzła Jeana-Pierre'a Houëla, 1789

▼ Ludwik Filip na fotografii z lat. 40. XIX w.

▲ Arc de triomphe du Carrousel

► Zwycięstwo, rzeźba dłuta Louisa-Simona Boizota wieńcząca kolumnę na placu Châtelet

► Rok 1814 pędzła Jeana-Louisa-Ernesta Meissoniera, 1864

Kres rewolucji położył Napoleon Bonaparte. Podczas spacerów po mieście nie sposób nie wspominać wojen napoleońskich. Zachęcają do tego Arc de triomphe de l'Étoile (Łuk Triumfalny) i Arc de triomphe du Carrousel (Łuk Carrousel) przy Łuwrze, kolumna na placu du Châtelet czy pomnik na placu Vendôme. Reformie administracyjnej Napoleona Paryż zawdzięcza piękne cmentarze: Père-Lachaise, Montparnasse i Montmartre. Choć Francja była cesarstwem napoleońskim w latach 1802–1814, do dziś w wielu miejscach można spotkać wizerunki orła (symbol ustroju) oraz pszczoły (symbolu Napoleona).

W 1814 r. Napoleon Bonaparte został wygnany na Wyspę Świętej Heleny, a monarchię restaurowano. Szczególnie duży wpływ na miasto miał ostatni król Francuzów Ludwik Filip. Oprócz tego, że zainicjował wiele liberalnych reform, sprowadził również ciało Napoleona I do Paryża i zaprojektował place de la Concorde.

Za panowania Napoleona III Paryż stał się światową stolicą. Wzniesiono Palais Garnier (operę Garnier), Georges Haussmann dokonał przebudowy miasta, a najważniejsze zabytki zostały odrestaurowane. Niestety, wiele budynków spłonęło w 1871 r. podczas 72-dniowej rewolucji, zwanej Komuną Paryską. Doszczętnie spalo no palais des Tuileries (pałac Tuileries).

Koniec XIX w. to dla Paryża *la belle époque*, czyli piękna epoka. Splendoru dodały miastu organizowane tu wystawy światowe, wtedy też otwarto pierwszą linię metra i wzniesiono wieżę Eiffla.

Ocalały po II wojnie światowej Paryż nadal się rozwijał. Szczególnie przyczynili się do tego prezydent François Mitterand, dzięki któremu powstały m.in. La Pyramide du Louvre i Musée d'Orsay, oraz mer Paryża Bertrand Delanoë, który doprowadził do rozwoju sieci miejskich wypożyczalni rowerów i zainicjował wiele festiwali.

Rok 2015 to czarny okres w historii Paryża. Międzynarodową opinią publiczną wstrząsnęła seria zamachów terrorystycznych przygotowanych przez bojowników tzw. Państwa Islamskiego (ISIS). Pierwszy miał miejsce 7 stycznia 2015 r. i godził w redakcję tygodnika satyrycznego „Charlie Hebdo”, w którym wcześniej ukazała się karykatura Mahometa. Zginęło 12 osób. Dwa dni później inni zamachowcy zaatakowali

▲ Komunardzi na barykadzie przy ulicy Saint-Sébastien, 1871

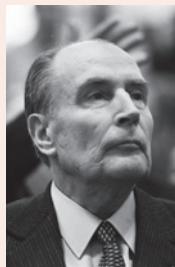

▲ Napoleon III na fotografii z 1860 r.

▼ Boulevard Montmartre pędzla Camille'a Pissarra, 1897

► Graffiti upamiętniające ofiary zamachu na redakcję „Charlie Hebdo”

▲ François Mitterrand, 1988

▲ Protest ruchu żółtych kamizelek na ulicach Paryża w grudniu 2018

▲ Anne Hidalgo

► Tętniąca życiem paryska plaża

koszerny supermarket, gdzie zginęły dwie osoby. Najgłośniejszym echem odbiła się jednak seria ataków z 13 listopada 2015 r. Najbardziej krwawy z nich miał miejsce w sali koncertowej Bataclan, gdzie zginęło 130 osób. Wbrew oczekiwaniom, turyści nie odwrócili się od Paryża. Stolica Francji pozostaje pierwszą destynacją światową, jeśli chodzi o liczbę odwiedzających. Konsekwencją zamachów terrorystycznych i wprowadzonego po nich stanu wyjątkowego jest widoczne wzmocnienie środków bezpieczeństwa przy wejściach do muzeów, niektórych kościołów oraz domów towarowych. Aby wejść na plac pod wieżą Eiffla, trzeba poddać się kontroli bezpieczeństwa. Wokół samej wieży obecnie jest wznoszony przezroczysty kuloodporny mur wysoki na 3,24 m i gruby na 6,5 cm, który będzie chronił zwiedzających przed ewentualnym atakiem.

Jesienią 2018 r. powstał masowy, spontaniczny i nieformalny ruch społeczny zwany *gilets jaunes* (żółte kamizelki), który początkowo protestował przeciwko wzrostowi cen paliwa, a z czasem stał się zrywem przeciwko elitom Francji i w obronie mieszkańców terenów wiejskich oraz peryferii wielkich miast. Paryż jako stolica i miasto elit było miejscem masowych protestów. W chwili oddania książki do druku sytuacja jest ciągle żywa. Prezydent Francji wycofał się z decyzji o podwyższeniu akcyzy na paliwo i przyznał pracownikom podwyżki, jednak protesty trwają.

Obecnie Paryż staje się też coraz bardziej zielonym miastem, przyjaznym rowerzystom i pieszym. Socjalistyczna mer Paryża, Anne Hidalgo, wprowadza w życie coraz to nowe pomysły. Place miejskie, np. place de la Nation (plac Narodu) czy place du Pantheon (plac Panteonu), przechodzą transformację od zwykłych wielkich i zatłoczonych rond do placów, na których można przysiąść, pojeździć na rolkach albo piknikować.

GEOGRAFIA

Paryż znajduje się w samym sercu Basenu Paryskiego, który otacza dolinę Sekwany i zajmuje większą część Francji Północnej. Miasto przecina Sekwana, łącząca stolicę Francji z Morzem Północnym. Pływające po niej statki turystyczne (*bateaux-mouches*) zapewniają świetny widok na najważniejsze zabytki miasta.

Posiadaczom odbiorników GPS z pewnością przydadzą się współrzędne geograficzne miasta: 48°50' szerokości geograficznej północnej oraz 2°20' długości geograficznej wschodniej. Tak zwany południk paryski (południk o długości geograficznej wschodniej 2°20'14,025" przez wiele lat używany jako południk zerowy) od 1995 r. jest oznaczony przez 135 miedzianych płyt przymocowanych do podłoża. Noszą one imię François Arago (1786–1853), ważnego francuskiego astronoma. Na linii paryskiego południka umiejscowiono obserwatorium astronomiczne założone w 1669 r. Co ciekawe, antypody Paryża znajdują się na Pacyfiku, na południowy wschód od Nowej Zelandii, na Wyspach Antypodów.

Stolica Francji nie jest dużym miastem pod względem powierzchni. Zajmuje 105,4 km², jest więc mniejsza np. od Warszawy. Uważa się ją za metropolię, ponieważ ma dużą gęstość zaludnienia – na wspomnianej powierzchni mieszkają 2 mln ludzi, czyli średnio 21 288 os./km². Wrażenie ogromu potęguje fakt, że codziennie do pracy przyjeżdżają tu mieszkańcy okolicznych miejscowości, co podnosi liczbę ludności do 10 mln. Tłum ten gęstnieje za sprawą turystów, których przybywa tu rocznie ok. 30 mln.

W Paryżu panuje klimat umiarkowany ciepły morski, który charakteryzuje się ciepłym i słonecznym latem (do 25°C) oraz chłodną zimą (ok. 7°C). Śnieg pada tu rzadko, ale w ostatnich latach zdarzało się, że paryżanie wykorzystywali wzgórze Montmartre jako stok narciarski. Deszcz pada przez cały rok i, choć Paryż nie należy do wyjątkowo deszczowych miast, jest on znany z nagłych, obfitych letnich ulew.

▼ Medalion Arago

▼ Podczas rejsu statkiem turystycznym można podziwiać zabytki miasta z perspektywy Sekwany

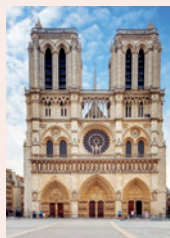
KULTURA I SZTUKA

Nie trzeba chyba nikogo przekonywać, że Paryż to miasto przesiąknięte kulturą i sztuką. Spróbujmy dokonać syntezy tego, co w Paryżu się zrodziło na polu kulturalnym i co naznaczyło niejednokrotnie rozwój Europy.

▲► Słońce,
symbol króla
Ludwika XIV –
dekoracja
bramy pałacu
w Wersalu

► Dziedziniec
Luwru

▲ Zachodnia
fasada katedry
Notre Dame

▲ Dziedziniec
Cour Carrée
w Luwrze

To właśnie w Paryżu powstały dwa ważne nurty architektoniczne: gotyk oraz klasycyzm. Wyśmienitym przykładem tego pierwszego jest katedra Notre Dame, która obrazuje cechy stylu: smukłość i wysokość budowli dzięki zastosowaniu sklepień krzyżowo-żebrowych oraz systemu łuków przyporowych, fasady są zazwyczaj dwuwieżowe i bogato rzeźbione. Do wnętrza prowadzą trzy portale odpowiadające trzem nawom, rozety lub ogromne ostrołukowe okna.

Francja jest też uważana za główny ośrodek klasycyzującego baroku w architekturze. Cechy tego nurtu to m.in. wykorzystywanie porządków architektury antycznej, wzorowanie się na starożytnych budowlach greckich i rzymskich, stosowanie kolumnad i kolumnowych portyków ze zwieńczeniem w kształcie tympanonu, pilastrów, a także projektowanie dużych okien. Ideałem, do którego dążono, była harmonia i symetria. W odróżnieniu od stylu barokowego starano się, aby fasady miały linie proste, bez wygięć. Najważniejszymi przykładami klasycystycznej architektury w Paryżu jest kolumnada Luwru.

Porządek, klarowność i prostota to nie tylko ideał architektury, lecz także malarstwa klasycystycznego, którego najwybitniejszym przedstawicielem był Nicolas Poussin. Choć większość jego dzieł powstała we Włoszech, w Rzymie i Florencji, to był on również mocno związany z Paryżem. Część jego dzieł można dziś podziwiać

◀ Nicolas Poussin, *Et in Arcadia ego*, 1637–1638

w Luwrze. Oryginalność Poussina polega na sięganiu po mało znane tematy mitologiczne i biblijne oraz na przywiązywaniu dużej wagi do pejzażu, który przestaje być wyłącznie tłem prezentowanych wydarzeń. Poussin jest także uważany za wirtuoza perspektywy.

XVII-wieczna Francja, a zwłaszcza Paryż i jego okolice, to również kolebka francuskiego ogrodu barokowego. Ten styl aranżacji nawiązuje do renesansowych ogrodów włoskich, które na początku XVI w. stanowiły niezbędny element otoczenia pałaców i dworów. Ogrody francuskie cechuje przede wszystkim regularność kompozycji, podkreślona symetrią dwuboczną wobec głównej środkowej alejki. Krzewy i drzewa są zawsze odpowiednio przystryżone. Można tu znaleźć aleje, szpalery, labirynty i punkty widokowe. Zróżnicowanie wysokości terenu w bezpośrednio sąsiadujących częściach ogrodu to sposób na uzyskanie efektu kontrastu i odpowiedniego światłocienia. Zadaniem ogrodów było ukazanie natury w pełni kontrolowanej przez człowieka. Idea ta nawiązywała do nurtu dominującego ówczesnie w filozofii absolutyzmu oświeconego. Pałac miał stanowić nieodłączny element ogrodów, na które najładniejszy widok rozciągał się ze środkowej galerii pałacu. Ogrody wzbogacano rzeźbami, które nawiązywały do czasów starożytnych, a także fontannami i kanałami wodnymi. Do dziś w ogrodach francuskich kryje się przed zwiedzającymi wiele niespodzianek.

▲ Nicolas Poussin, *Autoportret*, 1650

▲▼ Wersal

